

חיל הנוטרים (חיל-עזר למשטרה (Auxiliary Police Force)

בעקבות המאורעות שפרצו בארץ ישראל בשנת 1936 נאלץ שלטון המנדט הבריטי לתגבר את כוחות השיטור הקיימים, בלוחמים. עד סתיו 1938, רותקו לאזור - שתי דיביזיות של הצבא הבריטי, שאף הן לא ענו על הצרכים, בדגש על הגנת הישוב היהודי. לאור זאת, הוחל בתגבור המשטרה בבני המקום. הכוח נקרא – **חיל עזר משטרה (Auxiliary Police Force)** כלומר, כוח עזר למשטרה הבריטית, או **מי"ע - משטרת הישובים העבריים (Jewish Settlement Police)**. קציניה היו בריטים, המש"קים והטוראים - יהודים, שנתקבלו לשירות בהמלצת הסוכנות היהודית, בתיאום עם "ההגנה". כלומר, פורמאלית היו תחת פיקוד בריטי, אך בפועל פעלו תחת פיקוד ארגון "ההגנה". הקמת חיל הנוטרים הוותה שינוי משמעותי חשוב ביותר - זאת הייתה הפעם הראשונה שאנשי היישוב גויסו תחת חסות הבריטים. הכרה של הבריטים בזכותו של היישוב להגן על עצמו. למתנדבים למשטרה ניתן הכינוי "**נוטרים**" או "**גפירים**" (גפיר Ghaffir, מקורו במילה הערבית خفير ח'פיר - שומר). הנוטרים הוכשרו למשימת אבטחת היישובים והמרחב שביניהם, והיוו **כוח להגנת היישובים היהודיים (Jewish Settlement Defense. J. S. D)**. לבושם כלל כובע אוסטרלי רחב שוליים, בעל קיפול מצד שמאל. קיפול זה נועד לאפשר נשיאת רובה על כתף שמאל בצעידה ארוכה. על השוליים השמאליים של הכובע היה משולש שציין את האזור אליו השתייכו הנוטרים. לכל אזור (אשר כונה גדוד"), ניתן שם עברי ותג משולש צבעוני, בצבע שונה: ירושלים- כחול כהה, דרום – לבן, שרון- כתום, עמק חפר- אדום, כרמל- ירוק, זבולון- צהוב, יזרעאל- סגול, גלבוע- שחור, ירדן- תכלת, גליל עליון- חום, הנגב – כחול, הגליל המערבי - אפור.

בסוף יולי 1939 מנתה משטרת הישובים העבריים 15,872 נוטרים, מהם 1,275 סדירים בשכר, ולרשותם 4,788 רובים ו-48 מקלעים. במסגרת כוח זה, פעלו יחידות מיוחדות:

נוטרי הרכבת, נוטרי שדות התעופה, נוטרי "גדר הצפון", נוטרי משמר החופים והמשמר הנע. 438 מהנוטרים הסדירים שירתו ב-67 מ"נים (משמרות ניידים): 33 בטנדרים פתוחים, 20 במשוריינים, והנותרים רכבו על סוסים או נעו ברגל. בפעולתם הניידת מנעו פיגועים, סייעו למארכים של "ההגנה" ולמרדפים, כשהם מנצלים את יתרונות הפעולה הלגאלית.

כשפרצה מלחמת העולם השנייה והכוחות הלוחמים שהוצבו בארץ ישראל, נדרשו למשימות קרביות, בעוד צרכי האבטחה לא פחתו, מצא השלטון בנוטרות, פתרון קבע לאבטחת מרחבי ההתיישבות היהודית. עם התגברות סכנת המלחמה בשנת 1941, אחרי כיבוש יוון וכרתים בידי הגרמנים, ובמיוחד בקיץ 1942 עקב ההתקדמות הגרמנית במדבר המערבי, הוגדלה משטרת הישובים העבריים.

החל משנת 1942 נקבעו מספרים לגדודים:

1. ירושלים, 2. נגב, 3. דרום, 4. שרון, 5. עמק חפר, 6. כרמל, 7. עמק זבולון, 8. צפון, 9. יזרעאל, 10. גלבע, 11. ירדן, 12. גליל עליון.

במהלך המלחמה, גויסו עוד מאות לשמירת מחנות-המעצר לנתיני האויב ואבטחת החוף (משמר החוף). נוכח צרכי הכוחות הלוחמים והמפנה במלחמה, בחורף 1942-1943 אשר הרחיק את הסכנה מהארץ, ובמקביל, חששם הגובר של הבריטים ממרי ביישוב, החלו השלטונות לגרוע ממעמדו ה"קרבי" של חיל הנוטרות וצמצמו את מספר המרגמות והמקלעים ביחידות. הצעירים ביישוב, העדיפו להתנדב לצבא או לפלמ"ח, ומכאן חלה ירידה במספר ובמוראל הנוטרות. לנוכח ההתרופפות, נעשה מאמץ מטעם הסוכנות לעודד את ההתנדבות לנוטרות. בסוף המלחמה נמנו 2,475 נוטרים יהודים סדירים, אשר פעילותם שמשה כיסוי לגאלי לפעולתם כמפקדים וכמדריכים בהגנה, וכ-16,000 בשירות חלקי.

חיל הנוטרים המשיך להתקיים עד תום המנדט הבריטי בארץ ישראל, ומנה כ-1,800 איש סדירים, מהם 85 סמ"רים וסמלים, ו-172 רב"טים. הנוטרים צברו ניסיון בהפעלת כוחות, הדרכה, תפעול נשק קל ותנועה מאובטחת. עם הפינוי הבריטי הועבר נשקם, יותר מ-40 מקלעי לואיס ו-6,800 רובים, ל"הגנה" והיווה תוספת חשובה לחימושה עם תחילת מלחמת העצמאות. חיל הנוטרים - משטרת הישובים העבריים, היה לצד הפלמ"ח, הגוף הסדיר שניתן להפעלה מהירה ויעילה להגנת הישוב.